

REGLEMENT FOR GODKJENNING AV ORD I SCRABBLE

UTARBEIDET AV NORSK SCRABBLEFORBUNDS SPRÅKKOMITE

Målet med dette reglementet er å utfylle og avgrense reglene for Scrabble til bruk ved turneringer arrangert av Norsk scrabbleforbund.

Reglene som følger med Scrabble, sier kort fortalt at alle norske ord, samt disses bøyingsformer, er tillatt, med unntak av egennavn, symboler og forkortelser. Reglene som presenteres her, bruker dette som hovedprinsipp, men avviker i noen tilfeller.

Når det gjelder ordtilfanget, er det nødvendig å definere hva det vil si at et ord «er et ord»; når det gjelder bøyingsformer, trenger vi regler for hvilke ord som kan ha hvilke bøyingsformer.

Der et ord brukes som et eksempel på noe som potensielt kan legges i Scrabble, står det med kapiteler SLIK. Dersom ordet ikke er tillatt å legge, tilføyes en stjerne SLIK*.

1. ORDTILFANG

1.1. **Godkjente ord.** Et ord kan bare godkjennes dersom det er tillatt i henhold til den offisielle rettskrivningsnormalen for bokmål. For å avgjøre om et ord skal godkjennes, brukes Tanums rettskrivningsordbok, 9. utgave.

Alle ord som står oppført som oppslagsord i den gjeldende ordboka, samt deres bøyingsformer, er godkjent, såfremt de ikke utelukkes av noen av reglene i dette dokumentet. Om et ord er oppført som «dialektuttrykk», «foreldet» eller lignende, har ingenting å si for om det godkjennes. I tillegg til selve ordlista, vises det til brukerveiledningen foran og tillegget bak i ordboka, som inneholder utfyllende opplysninger.

1.2. **Ikke godkjente ord.** Følgende ord er ikke godkjent:

- Ord som bare består av én bokstav. Bøyingsformer av slike ord er imidlertid tillatt ettersom de har mer enn én bokstav, som for eksempel EA og ÅA.
- Ord som inneholder tegn som ikke er bokstaver (som bindestreker, apostrofer eller punktum).
- Ord som i sin helhet er skrevet i parentes. Eksempel:

(**tyve**; se tjue.)

Slike ord er i vanlig bruk i norsk, men skrivemåten er ikke godkjent ifølge den gjeldende rettskrivningsnormen, og de kan derfor ikke legges.

- Enkeltord fra ordgrupper som ikke er oppført som eget oppslagsord. Eksempel:

eh bien, /e bjeng/ fr. (godt, ja vel).

Siden EH* ikke er oppført som eget oppslagsord, godkjennes det ikke.

- Ord som inneholder en eller flere store bokstaver. (Dette inkluderer alle egennavn.)

- Ord som er oppført som symboler i ordboka. Dette gjelder stort sett forkortelser for måleenheter, som

cal, symbol for kalori.

- Forkortelser. (Se utdypende regler angående forkortelser.)

1.3. Diakritiske tegn. Dersom en bokstav skrives med aksent (é, è), cirkumfleks (ô), tilde (ñ) eller cedille (ç), betraktes den som den tilsvarende bokstaven uten diakritisk tegn.

Bokstavene ä, ö og ü betraktes derimot som egne bokstaver og kan bare legges ved hjelp av en blank brikke. En ä kan verken erstattes av a eller æ, en ö verken av o eller ø, og en ü verken av u eller y.

bokstav	betraktes som	eksempelord	godkjent
à	a	carità	CARITA
á	a	hácek	HACEK
â	a	débâcle	DEBACLE
ç	c	garçon	GARCON
è	e	volière	VOLIERE
é	e	moské	MOSKE
ê	e	crêpe	CREPE
î	i	maître	MAITRE
ñ	n	señor	SEÑOR
ó	o	chokó	CHOKO
ô	o	entrecôte	ENTRECOTE
û	u	goût	GOUT
ä	ä	salongfäbig	SALONGF□HIG
ö	ö	wandervögel	WANDERV□GEL
ü	ü	geföhlen	GEF□HLEN

1.4. Forkortelser. Forkortelser er som hovedregel ikke tillatt. Unntak er forkortelser som har gått inn i språket som fellesnavn og er oppført i ordboka som oppslagsord med egne bøyningssendelser, såfremt de bare skrives med små bokstaver og ikke inneholder punktum eller andre spesialtegn.

Bøyingsformer av forkortelser og andre ord som uttales bokstav for bokstav, er ikke tillatt, ettersom de ifølge gjeldende rettskrivning skrives med bindestrek mellom grunnformen og bøyningssendelsen (*wc-er, cd-en, abc-er*). Bøyingsformer av akronymer (dvs. forkortelser som uttales som eget ord, som *aids* og *laser*) er godkjent.

1.5. Sammensatte ord. Alle sammensatte ord som er oppført i ordboka, er tillatt. For eksempel finner vi under oppslagsordet PERLE

perle..la el. -n; -r, -ne; **perle**–band el.
–bånd, –banke, –belte ...

Dette innebærer at man kan legge PERLEBAND, PERLEBÅND, PERLEBANKE, PERLEBELTE og så videre. S sammensatte ord bøyes i henhold til det siste leddet i ordet.

2. BØYNINGER

Hovedprinsippet reglene bygger på, er at alle bøyningsformer, med unntak av genitiv, skal være tillatt. Imidlertid finnes det en rekke teoretisk mulige bøyningsformer som av alle eller nesten alle norske morsmålsbrukere vil regnes som ugrammatikalske, og det er derfor nødvendig med regler som klart definerer hvilke bøyningsformer som er tillatt og hvilke som ikke er det.

2.1. **Substantiv.** De fleste substantiv kan bøyes i bestemt og ubestemt form, og i entall og flertall. Disse formene er oppført i ordboka, som for eksempel

bjørn, -en; -er, -ene; ...

Alle formene som er oppført, er tillatt å legge, så i dette tilfellet kan man legge BJØRN, BJØRNEN, BJØRNER og BJØRNENE. For en del substantiv er det ikke oppført flertallsformer i ordboka. Det gjelder for eksempel mengdeord som

snø, -en,

abstrakte substantiv som

beskjedenhet, -en

og kjemiske stoffer som

helium, -et kjem. (grunnstoff, edelgass, symbol He).

I disse tilfellene godkjennes bare de bøyningsformene som faktisk er oppført, og altså ikke SNØER*, SNØENE*, BESKJEDENHETER*, BESKJEDENHETENE*, HELIUMER* eller HELIUMENE*.

Det finnes også enkelte substantiv som ikke er oppført med noen bøyningendelser. Disse er markert som substantiv ved hjelp av forkortelsen «s.» som

ges, s. (indiansk språkfamilie i Brasil).

Merk at bøyningendelser i ordboka føres opp med bindestrek etterfulgt av endelsen. I de tilfeller hvor en endelse er oppført *uten* bindestrek først, som i

hybris en gr. (overmot, hovmod)

er dette bare en angivelse av kjønn, og *ikke* en endelse. Man kan altså ikke legge HYBRISEN*.

Enkelte substantiv har en flertallsform, men ikke bestemt form. Da er flertallsformen markert med «fl.», som i

ars, fl. artes lat. (kunst(en)).

2.1.1. *Substantiv på -het.* Substantiv som slutter på *-het*, står oppført som hankjønnord i ordboka, som

kjærlighet, -en; -er, -ene,

men kan ifølge gjeldende rettskrivning også ha hunkjønnendelser. Det er derfor likevel tillatt med *a*-endelser for disse ordene, som KJÆRLIGHETA.

2.1.2. *Kasusbøyninger*. Genitivsformer godkjennes ikke, som for eksempel *kunsts*, *bilens*, *hustruers* og *guttenes*. Ordformer som er levninger etter gamle kasusbøyninger og finnes i faste uttrykk som *til SJØS** eller *av GÅRDE**, godkjennes heller ikke. Likevel godkjennes ord som forekommer som selvstendig oppslagsord med fet skrift i ordboka, også om det dreier seg om en kasusform, som for eksempel

aftes s.; i (går) aftes
utide (i utide)
skjells gen. av skjell³ (skjells år og alder).

2.1.3. *Verbalsubstantiv på -ing*. Verbalsubstantiv på *-ing* dannes ved å sette endelsen *-ing* etter stammen til et verb, som *retting* av verbet *rette* eller *flåing* av verbet *flå*. Disse ordene er i ordboka oppført som en bøyingsform av det enkelte verbet, som

flå⁴ -dde, -dd, -ing.

Slike ord er substantiv og har valgfri hankjønns- eller hunkjønnsendelse i bestemt form. De kan ikke settes i flertall, med mindre de står som eget oppslagsord med eksplisitte flertallsformer, som

tegning -a el. -en; -er, -ene.

2.2. Adjektiv.

2.2.1. *Samsvarsbøyning*. De fleste adjektiv kan bøyes i kjønn og tall. Vanligvis er intetkjønnsformen oppført i ordboka, mens flertallsformen bare er oppført hvis formen er uregelmessig. Når bare intetkjønnsformen er oppgitt, dannes flertall ved å legge endelsen *-e* til stammen av adjektivet.

Når det ikke er oppgitt noen intetkjønnsform, har ikke adjektivet noen slik form. I mange tilfeller kan adjektivet likevel settes i flertall. Reglene som gjelder, er som følger:

- Adjektiv som er oppført som «ub.», som for eksempel

hersens ub. adj.,

har ingen flertallsform (HERSENSE*).

- Adjektiv som slutter på *-t* og er oppført som perfektum partisipp, for eksempel

adskilt el. **atskilt** adj. (pf.pt.),

kan settes i flertall (ADSKILTE, og ATSKILTE).

- Adjektiv som bare kan stå i predikativ posisjon¹, som

haram adj.

halal adj.

kan ikke settes i flertall (HARAME*, HALALE*).

- Andre adjektiv kan settes i flertall.

¹Adjektiv kan vanligvis stå i enten *attributiv* eller *predikativ* posisjon. Et adjektiv står i attributiv posisjon hvis det står foran et substantiv, som i «et stort hus», mens det står i predikativ posisjon hvis det står et selvstendig verb mellom adjektivet og substantivet det beskriver, som i «huset er stort».

2.2.2. *Gradbøyning*. Bortsett fra adjektiv som har uregelmessig bøyning, slik som *stor* og *god*, er ikke gradbøyninger oppført i ordboka. Adjektiv som kan gradbøyes, får normalt endelsen *-ere* i komparativ og endelsene *-est* og *-este* i superlativ. Hvis adjektivet slutter på trykksvak *-e*, må denne *e*-en fjernes før endelsene legges til.

Adjektiv som ender på *-ig*, *-lig* eller *-som*, har endelsen *-ere* i komparativ og endelsene *-st* og *-ste* i superlativ.

Dersom det er oppført i ordboka at flertallsformen til et adjektiv har konsonantdobling, konsonantforenkling eller bortfall av *e*, som

slem² adj., n. -t; fl. -me,

ussel adj., n. -t; fl. usle,

gjelder doblingen, forenklingen eller *e*-bortfallet også komparativs- og superlativformene i de tilfellene hvor endelsene begynner med *-e*. (Det heter altså SLEMMERE, SLEMMEST og SLEMMESTE og USLERE, USLEST og USLESTE, men GRUSOMMERE, GRUSOMST og GRUSOMSTE.)

En del adjektiv kan ikke gradbøyes på grunn av sin betydning, og en del andre adjektiv kan bare gradbøyes med *mer* og *mest* på grunn av sin form. Adjektiv som av den ene eller den andre grunnen ikke kan gradbøyes med endelse, er følgende:

- Sammensatte adjektiv (*steinrik, iskald, lyseblå, rustød*).
- Adjektiv som viser til en absolutt egenskap (*død, gift, daglig, sivil, barnløs, innelåst*).
- Adjektiv som viser til noe en ikke kan forestille seg i høyere/høyest grad (*potensiell, eventuell*).
- Adjektiv som slutter på *-sk* med mer enn én stavelse (*djevelsk, opprørsk*).
- Adjektiv som slutter på *-sk* og har én stavelse, og som betegner nasjonalitet eller annen geografisk tilknytning, eller er avledet av et egennavn (*fransk, jysk, wattsk*).
- Adjektiv som slutter på *-a, -aktig, -bar, -ede, -ell, -en, -ende, -et, -ete*, eller *-messig* (*firkanta, løsaktig, lesbar, firkantet, steinet, steinete, spennende, aktuell, forretningsmessig*).
- Lånord som slutter på *-øs*, samt en del fremmedord (*spuriøs, aparte, passé*).
- Adjektiv dannet av perfektum partisipp (*velkommen, målrettet, uinteressert*).
- Fargeadjektivene *blå, brun, grønn, grå, gul, hvit, kvit, rød, sort* og *svart* kan gradbøyes. Ingen andre fargeadjektiv kan gradbøyes.
- Adjektiv dannet av substantiv med endelsen *-s* (*avleggs, avsides, gammeldags, sidelengs, gjengs*).

Alle adjektiv som ikke omfattes av noen av disse punktene, kan gradbøyes.

2.3. **Verb**. I ordboka er verbene oppført med former for preteritum, perfektum partisipp og verbalsubstantiv på *-ing*. Alle disse bøyningsendelsene er godkjent.

Modale hjelpeverb (dvs. de sju verbene *kunne, måtte, skulle, burde, ville, tore* og *tørre*), og verb hvor infinitivformen ender på *-s* (som *synes, undres* og *treffes*), kan ikke ha andre bøyningsformer enn de som står oppført i ordboka.

For alle andre verb gjelder følgende regler for hvilke bøyningssendelser som skal være tillatt:

2.3.1. *Presens*. Presens dannes regelmessig ved å legge endelsen *-r* til infinitivsformen. Ganske få verb har uregelmessig presens, og i de fleste tilfellene står presensformen i ordboka. I noen tilfeller er de uregelmessige presensformene ikke oppført. Det gjelder *gjøre* (med presens *gjør*) og *si* (med presens *sier*), samt en del verb som består av et prefiks etterfulgt av et verb med uregelmessig presens. Presensformene godkjennes også i disse tilfellene.

2.3.2. *Imperativ*. Imperativ dannes vanligvis ved at den siste *e*-en i infinitivsformen fjernes. Dette gjelder alle verb², bortsett fra de følgende:

- Modale hjelpeverb og verb som slutter på *-s* kan ikke stå i imperativ.
- Hvis infinitivsformen ender på *-mme*, forenkles dobbel-*m*-en i tillegg til at *e*-en fjernes (AM av AMME).
- For følgende verb er imperativsformen identisk med infinitivsformen:
 - Verb som ender på trykksterk vokal. Dette gjelder både enstavelsesord, som *gå* og *se*, og verb som består av en forstavelse etterfulgt av disse ordene, som *begå* og *påse*.
 - Verb av engelsk opphav som har beholdt engelsk stavemåte og tilnærmet engelsk uttale (*fade*, *pace*).

2.3.3. *Verbalsubstantiv på -ing*. Se 2.1.3.

2.3.4. *Presens partisipp*. Presens partisipp slutter på *-ende* og er ikke oppført i ordboka, med mindre et verb har en uregelrett form. (Eks.: *gi* har både *giende* og *givende* som godkjente former. Begge disse er gitt under oppslagsordet *gi*.)

For regelrette verb hvor infinitiven slutter på trykksvak *-e*, dannes presens partisipp ved å legge til *-nde*. For andre verb dannes presens partisipp ved å legge til *-ende*.

De fleste verb kan settes i presens partisipp. Unntakene er modale hjelpeverb, verb som slutter på *-s* og verb som bare kan brukes refleksivt som *dy* (*seg*) og *begi* (*seg*).

2.3.5. *Perfektum partisipp som opptrer som adjektiv*. For mange verb kan perfektum partisipp brukes i attributiv posisjon, det vil si som adjektiv. Eksempler på dette er:

En *kasta* / *kastet* ball. De *kasta* / *kastete* / *kastede* ballene.
 En *stranda* / *strandet* båt. De *stranda* / *strandete* / *strandede* båtene.
 En *mislikt* politiker. De *mislikte* politikerne.
 En *omsydd* kjole. De *omsydde* kjolene.
 En *stjålet* / *stjålen* sykkel. De *stjålne* syklene.

Ikke alle verb kan stå i attributiv posisjon. Verb som *kan* stå i attributiv posisjon er:

- Transitive verb. Dette er verb som kan ta direkte objekt, som *kaste*, *spise*, *elske* og *hogge*.

²Det finnes en rekke verb hvor det er tvilsomt om imperativsformene er meningsfulle. Det gjelder nullverdige verb som *ulme* og verb som ikke referer til en viljestyrt handling, som *behøve*, *omkomme*, *ese* og *blafre*. Det er imidlertid vanskelig å finne klare grenser for nøyaktig hvilke verb det gir mening å sette i imperativ, og i tillegg kan man, hvis man tillater en viss kunstnerisk frihet, for de aller fleste verb finne oppdiktede situasjoner hvor imperativsformene vil være mulige å bruke. Av disse grunnene er det blitt bestemt at gruppen av verb som ikke kan settes i imperativ begrenses til de modale hjelpeverbene.

- Intransitive overgangsverb (perfektive verb). I denne klassen inngår verb som ikke kan ta direkte objekt og betegner en overgang fra en tilstand til en annen, eller mer generelt verb som betegner en avsluttet handling hvor det er resultatet av handlingen som er i fokus. Eksempler på dette er *sovne, strande, visne* og *forsvinne*.

Verb som *ikke kan* stå i attributiv posisjon er:

- Modale hjelpeverb og verb som ender på *-s*.
- Intransitive aktivitets- og tilstandsverb (imperfektive verb). Dette er verb som ikke kan ta direkte objekt, og som enten
 - uttrykker en aktiv handling hvor fokuset er på selve handlingen og ikke resultatet av handlingen, som *arbeide, hyle, leke, gå*, eller
 - uttrykker at subjektet forblir i en gitt tilstand uten å forandres, som *forbli, bo, eie*.

Partisipper som kan brukes i attributiv posisjon, kan settes i flertall, etter følgende regler:

Svake verb: Hvis perfektum partisipp-formen ender på en konsonant, dannes flertall ved å legge til endelsen *-e*. Dersom resultatet er et ord som ender på *-ete*, er den tilsvarende formen med *-ede* istedenfor *-ete* også tillatt. Dersom perfektum partisipp ender på *-a*, er flertallsformen uendret fra entall.

KASTA → KASTA
 KASTET → KASTETE/KASTEDE
 MISLIKT → MISLIKTE
 OMSYDD → OMSYDDE

Sterke verb: Sterke verb hvor perfektum partisipp ender på *-et*, har en alternativ perfektum partisipp-form på *-en*, med flertallsform på *-ne*.

STJÅLET/STJÅLEN → STJÅLNE

I disse tilfellene er formene med tilføyet *-e* ikke tillatt (STJÅLEDE*/STJÅLETE*).

Sterke verb hvor perfektum partisipp *ikke* ender på *-et*, bøyes på samme måte som svake verb.

FORUTSAGT → FORUTSAGTE

2.3.6. *Passiv-s*. Passiv dannes for nesten alle verb ved å legge *-s* til infinitivsformen. Unntakene er *si*, som har passiv *sies*, og *se*, som har valgfritt *ses* eller *sees*, samt alle verb som består av et prefiks etterfulgt av *si* eller *se*.

Alle verb kan settes i passiv, med unntak av de følgende:

- Modale hjelpeverb.
- Verb som allerede slutter på *-s*.
- De uselvstendige verbene *være, bli* og *hete*.
- En del andre verb som tar predikativ, og verb med lignende betydning: *bety, innebære, forestille, framstå, ligne, forbli, forekomme*.
- Nullverdige verb. Det vil si verb som verken tar subjekt eller objekt, men som bare kan brukes sammen med det foreløpige subjektet *det*, som i *det lyner* og *det ulmer*. Eksempler er *snø, hagle, lyne, ulme, letne, lysne, mørkne, dogge, rime, glitre*.

- Noen transitive verb som står for en relasjon mellom to elementer: *tilhøre, inneholde*.
- Intransitive verb der subjektet (i aktiv) ikke har rollen agens. Dette betyr at verbet ikke uttrykker en viljestyrt handling som subjektet utfører. Eksempler er *hende, skje, oppstå, omkomme, blø, ende, flyte, gro, vokse, dø, falle, havarere, skrense, synke, henge, renne, gjære, ose, ryke, suse, svelle* og mange andre. Verb som ender på *-ne* eller *-me* og innebærer en overgang, hører også hit, for eksempel *blåne, gulne, hvitne / kvitne, svartne, havne, klarne, rustne, våkne, visne, falme, rødme*.
- Verb som bare kan brukes refleksivt, som *dy* og *begi*.

Passiv-s tillates bare i infinitiv og presens. Fortidsformer av s-verb godkjennes bare der de er eksplisitt oppført i ordboka, som SYNTES og UNDRÉDES.

2.4. **Tallord.** I tillegg til tallordene som er oppført i ordboka, godkjennes alle grunntall opp til og med *nittini* og alle ordenstall til og med *nittiniende*.

2.5. **Pronomen.** Alle pronomen og deres bøyingsformer godkjennes, såfremt de står i ordboka, enten de står som egne oppslagsord med fet skrift, eller er oppført som bøyninger av andre oppslagsord. Det gjelder også genitivsformer som HANS og DENNES.

REFERANSER

- [1] Jan Terje Faarlund, Svein Lie, og Kjell Ivar Vannebo. *Norsk referansegrammatikk*. Universitetsforlaget, Oslo, 1997.
- [2] Dag Gundersen, Jan Engh, og Ruth Vatvedt Fjeld, red. *Håndbok i norsk*. Kunnskapsforlaget, Oslo, 1995.
- [3] Finn-Erik Vinje. *Moderne norsk*. Fagbokforlaget, 2002.
- [4] Finn-Erik Vinje. *Skriveregler*. Aschehoug, Oslo, 8. utgave, 2008.
- [5] Boye Wangensteen, red. *Tanums store rettskrivningsordbok*. Kunnskapsforlaget, Oslo, 2005.